

Riikka Hintsala

VÄKIVALTAINEN SISARUUS

Kirjallisuuskatsaus sisarusväkivallan vaikutuksista mielenterveyteen sekä riskitekijöistä ja suojaavista tekijöistä

TIIVISTELMÄ

Riikka Hintsala: Väkivaltainen sisaruus – kirjallisuuskatsaus sisarusväkivallan vaikutuksista mielenterveyteen sekä riskitekijöistä ja suojaavista tekijöistä
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkinto-ohjelma
Tammikuu 2020

Sisarusväkivalta on vaikeasti havaittava ilmiö ja sitä normalisoidaan harmittomaksi ja normaaliksi sisarusten väliseksi käyttäytymiseksi. Tämä kandidaatintutkielma on toteutettu kirjallisuuskatsauksena. Tutkielmassa etsitään vastauksia sille, millaisia vaikutuksia fyysisellä ja henkisellä sisarusväkivallalla on mielenterveyteen. Lisäksi tutkitaan, millaisia riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä on sekä sisarusväkivallalle että sisarusväkivallan seurauksille.

Tutkielman teoriatausta rakentuu sisarussuhteen, sisarusväkivallan ja mielenterveyden ilmiöiden sekä käsitteiden ympärille. Tutkielman aineisto koostuu 11 englanninkielisestä tieteellisestä artikkelista. Tutkielman tavoitteena on vähentää sisarusväkivaltaan liittyvää normalisointi sekä nostaa esille sisarusväkivallan ennaltaehkäisyn keinoja sekä tukimuotoja sisarusväkivaltaa kokeneille. Tutkielman sisällönanalyysin keinoina käytetään teemoittelua ja tyypittelyä.

Tutkielman tuloksena on, että sisarusväkivalta vaikuttaa heikentävästi lapsen mielenterveyteen, mikä voi näkyä ahdistuksena, masennuksena, riskikäyttäytymisenä, pelon ja avuttomuuden tunteina sekä alhaisena itsetuntona. Sisarusväkivallan ympärille kietoutuu myös ikätovereiden tekemä väkivalta sekä muu perheväkivalta. Riskitekijöinä ovat perheen alhaiset sosiaaliset ja taloudelliset resurssit, vanhempien tuen puute, riskikäyttäytyminen sekä avun hakemisen vaikeus. Suojaaviksi tekijöiksi paikantuu tärkeät ihmissuhteet, tieto ja ymmärrys perheen pulmista, harrastukset, puolustusmekanismit, tilanteen hyväksyminen sekä sisarussuhteen rajoittaminen.

Aikuiset tarvitsevat tukea vanhemmuuteensa sekä keinoja sisarusväkivallan vähentämiseksi. Ennaltaehkäisyn keinoiksi muodostuu tiedon lisääminen sisarusväkivallan seurauksista, perheiden taloudellinen ja sosiaalinen tukeminen sekä sisarusväkivaltaan haitallisena ja vakavana ilmiönä suhtautuminen. Sosiaalityölle näyttäytyy tärkeä rooli sisarusväkivallan ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa.

Avainsanat: Kirjallisuuskatsaus, sisarukset, väkivalta, mielenterveys, suojaat tekijät, riskitekijät, sosiaalityö

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	4
2 TEORIA	6
2.1 Sisarussuhteet	6
2.2 Sisarusväkivalta	7
2.3 Mielenterveyden peruskäsitteitä	10
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	13
3.1 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät	13
3.2 Tutkimuksen aineisto	14
3.3 Tutkimusetiikka	15
4 TULOKSET	17
4.1 Väkivallan seuraukset mielenterveydelle	17
4.2 Muiden kohdistama väkivalta	18
4.3 Riskitekijät	19
4.4 Suojaavat tekijät	21
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	24
LÄHTEET	28
LIITTEET	32
TAULUKOT	
TAULUKKO 1 – Sisäänotto- ja poissulkukriteerit	15

1 JOHDANTO

Tarkastelen kandidaatintutkielmassani lapsuudessa ja nuoruudessa tapahtuvaa fyysistä ja henkistä sisarusväkivaltaa ja sen vaikutuksia mielenterveyteen. Lisäksi tutkin, millaisia riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä lasten elämässä on sisarusväkivallalle sekä sen seurauksille. Tutkielmani on toteutettu laadullisena kirjallisuuskatsauksena, jossa perehdyn aiemmin tehtyihin kansainvälisiin vertaisarvioituihin tutkimuksiin. Tutkielman tarkoitus on nostaa esille sisarusväkivallan haitallisia seurauksia, mikä vähentää sisarusväkivaltaan liittyvää normalisointia. Riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tarkastelu lisää ymmärrystä sisarusväkivallan ennaltaehkäisyn keinoista ja väkivallan kokijoiden tukemisesta.

Sisarussuhteet ovat usein ihmiselämän pisimpiä suhteita ja vain pienellä osalla ihmisistä ei ole sisaruksia (Parker & Stimpson 2004, 13). Sisarukset voivat olla valtava voimavara ja tuki, joiden kanssa opitaan oikeudenmukaisuudesta, jakamisesta, rehellisyydestä ja luottamuksesta. Sisarusten väliset riidat ovat myös väistämätön osa elämää, jotta lapset oppivat käsittelemään tunteitaan (Parker & Stimpson 2004, 138), sillä konfliktit ja riidat edistävät lasten sosiaalisia taitoja, itsehillintää sekä tunteiden hallintaa (Cacciatore 2008, 17). Joissakin perheissä riidat ja konfliktit voivat mennä pidemmälle, ja lapset joutuvat pelkäämään kotonaan omia sisaruksiaan ja heidän aggressiivisuuttaan. Väkivallasta puhuttaessa unohdetaan usein sisarusten välinen väkivalta.

Aihe on tärkeä ja ajankohtainen, sillä sisarusväkivalta on yksi yleisimmistä lapsiin kohdistuvista väkivallan muodoista (Felson 1983, 277; Straus ym. 2006, 12; Tipett & Wolke 2015, 19). Toistuvalla sisarusväkivallalla voi olla kauaskantoisia ja tuskallisia seurauksia lapsen mielenterveydelle ja ihmissuhteille (Dantchev & Wolke 2019, 24–27; Finkelhor ym. 2006, 1411–1414). Tällöin sisarusväkivaltaa voidaan pitää samanlaisena väkivaltana kuin mitä tahansa muuta lähisuhdeväkivaltaa, joka on tutkitusti haitallista terveydelle ja hyvinvoinnille (Siltala ym. 2014, 118–120).

Samaan aikaan sisarusväkivaltaa normalisoidaan ja siihen suhtaudutaan kuin se olisi tavallinen osa lasten elämää (Wiehe 1997, 2–3). Normalisointia perustellaan sillä, että lasten välinen väkivalta ei ole samalla tavalla vallalla olevien normien rikkomista kuin aikuisten tekemä väkivalta. Lasten väkivalta harvoin myöskään aiheuttaa yhtä paljon fyysistä vahinkoa kuin aikuisten. Lisäksi uskotaan, että lapset kuntoutuvat nopeasti väkivaltakokemuksista. (Finkelhor ym. 2006, 1403–1404.) Sisarusten välistä väkivaltaa pidetään niin yleisenä ilmiönä, että sen uskotaan olevan harmitonta. Sisarusväkivallan yleisyys ei kuitenkaan poista ilmiön haitallisia vaikutuksia lapsen kehitykseen

(Wiehe 1997, 163). Tieto väkivallan seurauksista hälventää siihen liittyvää normalisointia, mikä edesauttaa väkivallan vähentymistä (Haatainen 2006). Vasta viime vuosina sisarusväkivaltaan on kiinnitetty huomiota tutkimuksen saralla, mutta aihetta olisi edelleen tärkeää tutkia lisää. Sisarusväkivaltaan olisi kiinnitettävä enemmän huomiota, sillä tunnistamaton lähisuhdeväkivalta lisää sitä kokeneiden pahoinvointia, minkä lisäksi se vie suuren osan terveydenhuollon resursseista (Notko ym. 2011, 1604).

Sosiaalityön kentällä ja tutkimuksessa sisarusten välinen väkivalta liittyy vahvasti lähisuhdeväkivaltaan ja perheiden hyvinvointiin. Perkinsin ja O'Connorin (2016, 91–92) mukaan sisarusväkivalta liittyy jollain tavoin kaikkiin sosiaalityössä lasten ja nuorten kanssa työskentelevien työhön, vaikka se on jäänytkin vähemmälle huomiolle. Lastensuojelun tehtävä on puuttua lapsiin kohdistuvaan hyväksikäyttöön, laiminlyöntiin ja väkivaltaan. Lapsiin kohdistuva väkivalta on aina väkivaltaa, riippumatta sen tekijästä. (Emt. 2016, 91–92.) Terveydenhuollossa lähisuhdeväkivallan kokeminen on yleisintä psykiatrian osastoilla (Notko ym. 2011, 1604), joten lasten mielenterveyden kanssa työskenteleville sisarusväkivalta on myös näkyvä ilmiö.

Tutkielmani rakenne etenee siten, että johdannon jälkeen luvussa kaksi keskityn tutkimuksen taustaan eli sisarussuhteisiin, väkivaltaan ja mielenterveyteen sekä käyn läpi niihin liittyviä keskeisiä käsitteitä. Tämän jälkeen luvussa kolme esittelen tutkimuksen tavoitteiden ja menetelmien lisäksi tutkimuksessa käytettyä aineistoa ja tutkimusetiikkaa. Luvussa neljä käyn läpi aineistonanalyysiä ja nostan esiin tutkimuksen tulokset. Viidennessä ja viimeisessä luvussa on johtopäätökset, jossa on yhteenveto ja pohdintaani tutkimustuloksista.

2 TEORIA

2.1 Sisarusuhteet

Ensimmäisten vuosien aikana lasten tärkein kehitysympäristö on koti sekä perhesuhteet. Yksilö rakentaa omaa suhdettaan maailmaan ja yhteiskuntaan perheensä kautta. Turvallisilla ja jatkuvilla perhesuhteilla on suuri merkitys lapsen hyvinvointiin. (Vornanen 2006, 119–120.) Jokapäiväiset askareet sekä sosiaaliset tilanteet ovat lapsen kehityksen kannalta äärettömän tärkeitä, sillä niissä luodaan pohjaa myöhempään elämään varten (Friis ym. 2004, 17–19). Sisarusukset jakavat perheen yhteiset kokemukset ja heillä on ymmärrys perheen sisäisestä dynamiikasta ja ilmapiiristä, mitä onkin perheen ulkopuolisen haastava ymmärtää (Kaulio & Svennevig, 2006, 57–58). Lähtökohtaisesti sisarusuhde on ihmisen elämän pisin ihmissuhde, pidempi kuin suhde omiin vanhempiin, puolisoon, ystäviin tai omiin lapsiin (Caffaro 2014, 5). Tässä tutkielmassa sisarusuhde ymmärretään laajasti perustuen sekä sosiaaliseen että biologiseen sisarusuhteeseen, jolloin sisarusuhde voi syntyä yhteisen biologisen vanhemman tai yhteisen kodin kautta.

Lapsuudessa sisarusukset oppivat paljon arvokkaita elämäntaitoja toisiltaan ja he voivat olla iso voimavara läpi elämän. Sisarusukset vaikuttavat toisiinsa suorasti viettämällä aikaa keskenään sekä epäsuorasti perhedynamiikan ja vanhempien muutosten kautta (Brody 2004, 124–125). Perhesuhteissa lapset oppivat myös tunteiden hallintaa ja ongelmanratkaisutaitoja (Friis ym. 2004, 43). Sisarusukset harjoittelevat yhdessä leikkimistä, väittelyä, neuvottelua ja vuorottelua. Lisäksi he tarjoavat toisilleen peilin, jonka kautta he voivat arvioida ja kehittää itseään. (Kaulio & Svennevig 2006, 42.) Läheisillä ja lämpimillä väleillä sisarusten kanssa on tunnistettu olevan positiivinen yhteys hyvinvointiin (East & Khoo 2005, 578; Valtatie ym. 2016, 225). On jopa huomattu, että sisarusuhteen läheneminen lieventää masennusta ja apeaa mielialaa sekä sisarusukset toimivat suojana lapselle stressaavissa elämäntilanteissa (Gass ym. 2007, 171–172; Richmond 2005, 556).

Sisarusuhteissa ei vältytä erimielisyyksiltä, vertailuilta eikä kateellisuuden tunteilta. Sisarusukset tarkoituksenmukaisesti ärsyttävät toisiaan, kiusoittavat, härnäävät, kommentoivat toistensa ulkonäköä tai liittoutuvat toisiaan vastaan (Kaulio & Svennevig 2006, 137–138). Caffaron (2014, 4) mukaan sisarusten kilpailulle esitetään olevan juuret evoluutiossa. Lapsi pyrkii olemaan mahdollisimman vahva ja saamaan vanhemmiltaan kaiken saatavilla olevan huomion, jotta hänellä olisi parhaat mahdolliset resurssit kasvaa ja selviytyä hengissä (emt. 2014, 4). Sisarusten konflikteja

ei voida kuitenkaan perustella pelkästään biologian kautta, sillä sisarukset tekevät myös paljon yhteistyötä (Gil 2006, 283). Lapset pyrkivät usein siirtämään tunteensa toisiin, sillä vaikeiden tunteiden, kuten pelon, tuskan ja turhautumisen, kanssa on helpompi elää, jos näkee ne muissakin ihmisissä (Cacciatore 2008, 38). Vanhemmat eivät useinkaan huomaa lasten keskinäisiä valtasuhteita tai huomaamatonta kiusaamista, ja lapsi voikin kokea sisaruksensa pelottavampana, mitä vanhemmat osaavat ajatellakaan. (Kaulio & Svennevig 2006, 11).

Käsiteltäessä sisarussuhdetta lienee mahdotonta olla kiinnittämättä huomiota siihen, miten vanhemmat vaikuttavat sisarussuhteeseen. Lapset tunnustelevat herkästi sitä, kohtelevatko vanhemmat sisaruksia samalla tavalla (Brody 2004, 125). Toisen sisaruksen suosiminen ja eriarvoinen kohtelu voi olla vahingollista lapselle, sillä se voi olla yhteyksissä masennukseen, ahdistukseen, yksinäisyyden tunteeseen ja erilaisiin käyttäytymishäiriöihin (Richmond 2005, 556–557). Toisaalta, sisaruksen erityiskohtelu ei ole lapselle vahingollista, jos hän pitää vanhempiensa käyttäytymistä perusteltuna ja oikeudenmukaisena (Brody 2004, 125). Isosisaruksilla on usein paljon valtaa pienempiään kohtaan, sillä he voivat joko suojella sisaruksiaan tai vähätellä heitä. Nuoremmat usein kaipaavat isompien sisarusten hyväksyntää tai voivat myös kapinoida heidän valtaansa vastaan. Aikuiset saattavat haastavien elämäntilanteiden takia antaa vastuun nuoremmista lapsista vanhemmille sisaruksille, mikä voi aiheuttaa sisarussuhteisiin ei-toivottuja valta-asetelmiä. (Kaulio & Svennevig 2006, 26–29.)

2.2 Sisarusväkivalta

Väkivallan määrittely ei ole yksiselitteistä. Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan väkivalta on ”fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista”. Väkivalta voi olla aktiivista tai passiivista sekä fyysistä, henkistä, seksuaalista, uskonnollista, taloudellista ja sosiaalista. Myös avun ja hoidon laiminlyöminen voidaan määritellä väkivallaksi. (Krug ym. 2005, 21–24.) Väkivallan määrittelyä voi löytää myös lainsäädännöstä, sosiaali- ja terveydenhuollon raporteista sekä tutkimuksista (ks. Korpilahti 2019; rikoslaki 39/1889). Väkivallan rajoja tehdään selviksi jatkuvasti myös yhteiskunnallisissa keskusteluissa sekä instituutioiden ja viranomaisten toiminnassa, esimerkiksi lastensuojelussa ja kouluissa.

Perheessä tapahtuvan väkivallan tunnistaminen haitalliseksi ja vahingoittavaksi ei ole ongelmattonta. Perheväkivaltaan kiinnitetään usein huomiota vasta sitten, kun on näyttöä sen haitallisista seurauksista (Paavilainen & Pösö 2003, 20). Vasta sen jälkeen, kun perheväkivalta on tunnustettu

haitalliseksi ilmiöksi, sen kokijat ovat voineet hakea apua ja yhteiskunnassa on ryhdytty toimiin sen estämiseksi (Wiehe 1997, 37). Erityisesti lasten kokeman perheväkivallan haitallisia vaikutuksia on joutunut perustella perin pohjin, esimerkiksi silloin kun laadittiin lasten fyysistä kuritusta sääteleviä lakeja. Väkivaltaa ei siis välttämättä koeta yksiselitteisesti ei-hyväksyttävänä asia, vaan väkivallan seuraukset yksilölle, yhteisölle ja yhteiskunnalle nähdään parempina perusteluina. (Paavilainen & Pösö 2003, 20.) Myös sisarusten välisen väkivallan tunnistaminen haitalliseksi ilmiöksi on haastavaa, ennen kuin ilmenee vahvaa näyttöä sen haitallisuudesta väkivallan kokijalle.

Väkivallan muotoja on vaikea erottaa toisistaan, sillä ne tapahtuvat usein saman aikaisesti (Notko ym. 2011, 1602–1604). Tässä tutkielmassa keskitytään sisarusten väliseen fyysiseen sekä henkiseen väkivaltaan. Sinkkosen ja Korhosen (2016, 228) mukaan fyysinen väkivalta on tahallisia tekoja, jotka johtavat fyysisiin vammoihin. Se voi ilmetä suorana väkivaltana, alistamisena, pelotteluna, loukkaamisena sekä syyllistämisenä ja huomiotta jättämisenä (emt. 2016, 228). Yleisimpiä fyysisen sisarusväkivallan muotoja ovat lyöminen, potkiminen, pureminen, nipistäminen, hiusten repiminen ja töniminen (Caffaro 2014, 8; Wiehe 1997, 14). Henkistä väkivaltaa on vaikeampi tunnistaa, sillä se ei jätä konkreettisia jälkiä. Sisaruksen henkisenä väkivaltana voidaan pitää sellaista sanallista kommentointia, jonka tarkoituksena on pilkata, loukata, uhata, pelotella, nimitellä tai halventaa sisarusta. Myös sisaruksen henkilökohtaisten omaisuuden tuhoaminen on väkivaltaa. (Caffaro 2014, 10; Wiehe 1997, 33–34.)

On vaikeaa määritellä, milloin sisarusten väliset fyysiset konfliktit ovat leikkiä, milloin nahistelua ja milloin niitä voidaan kutsua väkivallaksi. Ei ole vielä pystytty esittämään selkeästi, milloin ”normaalista” nahistelusta tulee ”epänormaalia” väkivaltaa (Caffaro 2014, 87). Väkivaltaisia tilanteita voidaan kuitenkin arvioida eri näkökulmista. Ensinnäkin voidaan punnita, onko lapsen käyttäytyminen hänen ikätasonsa mukaista. Lisäksi voidaan tarkastella, kuinka usein ja kuinka kauan väkivaltaiset tilanteet kestävät. Tärkeää on myös huomioida, onko joku tilanteessa uhrin asemassa tai mikä on väkivaltaisen teon tarkoitus. Arvioinnissa voidaan myös huomioida, millaisissa olosuhteissa väkivaltainen käytös tapahtuu, ovatko teot suunniteltuja vai spontaaneja ja mikä on väkivallan tekijän reaktio tilanteessa. (Wiehe 1997, 164–170.) Sisarusväkivallan väkivallan kokijan subjektiivinen kokemus tilanteesta on myös tärkeä mittari sisarusväkivallan tunnistamisessa (Caffaro 2014, 8).

Lapsen väkivaltaisuuden takana voi olla monenlaisia syitä. Sinkkonen ja Korhonen (2016, 230) jakavat väkivaltaisen käyttäytymisen syyt ulkoisiin ja sisäisiin tekijöihin. Ulkoisia syitä lapsen väkivaltaan voivat olla perheen, ikätovereiden, koulun tai asuinympäristön vaikutukset. Väkivalta voi olla myös omaksuttu tapa tai ainoa mahdollinen keino selviytyä tilanteista. Sisäisiä syitä voivat olla

huonot sosiaaliset taidot, impulsiivisuus sekä heikko negatiivisten tunteiden, kuten vihan ja häpeän, sietokyky. Lisäksi väkivaltaisen käytöksen sisäisiin syihin liittyvät konkreettinen ajattelutapa sekä perimän altistaminen aggressiivisuuteen. (Emt. 2016, 230.) Sisarusväkivalta voi olla lapsen keino yrittää saada huomiota vanhemmiltaan. Lapsen kehitystasoon nähden liian suuri vastuu nuoremmista sisaruksista altistaa sisarusväkivallalle. (Wiehe 1997, 112–132.) Varhaislapsuuden olosuhteilla voi olla suuri vaikutus myöhemmälle väkivaltaiselle käytökselle, sillä sikiön altistuminen raskausaikana alkoholille tai tupakalle, vanhempien päihteiden väärinkäyttö, perheen taloudelliset ongelmat ja vanhempien keskinäiset ristiriidat ovat riskitekijöitä väkivaltaiselle käytökselle (Scott ym. 2018, 1166–1167). Puutteet aggressionhallintataidoissa lisää myös lapsen riskiä käyttäytyä väkivaltaisesti (Sinkkonen & Korhonen 2016, 229).

Väkivallan syyt ovat monimuotoisia, joten väkivallan ehkäisykeinotkin täytyvät olla. WHO:n raportin mukaan väkivallan ehkäisyyn tarvitaan toimia kaikilla yhteiskunnan osa-alueille. Perheympäristön ja väkivaltaisen viihteen lisäksi huomiota on kiinnitettävä perheiden riittävään sosiaaliturvaan, yhteiskunnan polarisoitumiseen ja erilaisuuden suvaitsemiseen. On kuitenkin muistettava pitää kiinni laista ja järjestyksestä sekä kiinnitettävä huomiota konkreettisiin turvajärjestelyihin, kuten valvontakameroihin. (Krug ym. 2005, 35.) Kun otetaan huomioon sosiaalityön rooli yksilöiden, perheiden ja instituutioiden parissa, on sosiaalityön puuttuminen sisarusväkivaltaan ja sen seurausten lievittämiseen perusteltua (Perkins & O'Connor 2016, 91–92). Yhteiskunnan ja kulttuurin yleisen asenteen väkivaltaa kohtaan täytyy muuttua, jos halutaan vähentää väkivaltaa. Tämän lisäksi asioista on keskusteltava äänekkäästi ja asioihin puututtava aktiivisesti. (Haatainen 2006.)

Vanhemmilla ja lapsen muilla huoltajilla on velvollisuus huolehtia lapsen hyvinvoinnista (lastensuojelulaki 417/2007 § 2). Perheissä tapahtuvaan sisarusväkivaltaan puuttuminen on täten myös ensisijaisesti vanhempien velvollisuus. Vanhempien suhtautuminen lastensa väliseen väkivaltaan vaikuttaa sisarusväkivallan tunnistamiseen ja näin myös ulkopuolisen avun saamiseen. Vanhempien asenteisiin voivat vaikuttaa vanhemmat tutkimukset, joiden mukaan on lasten parhaaksi, jos he solmivat riitansa keskenään ilman aikuista. Uudempien tutkimusten valossa on kuitenkin huomattu, että sisarusriidat lievenevät ja vähenevät, jos aikuiset puuttuvat niihin. (Parker & Stimpson 2004, 108.)

Väkivaltaan liittyy usein stigmaa, vaikenemista ja häpeää, jotka vaikuttavat ilmiön tunnistamiseen ja avun saamiseen. Koti- ja perhesuhteet ovat vahvasti yksityisaluetta, minkä ongelmista on vaikea puhua perheen ulkopuolisille tahoille (Paavilainen & Pösö 2003, 18). Lapset suojelevat perhettään,

eivätkä kerro kokemastaan väkivallasta perheen ulkopuolisille aikuisille, jotka voisivat auttaa tilanteessa. Myös aikuiset tuntevat itsensä usein avuttomaksi ja voimattomaksi kuullessaan väkivallan kokemuksista, jolloin heidän tuntemuksensa kertautuvat ja tarttuvat lapseen. Näin avuttomuudenkehä väkivallan kohtaamisessa laajenee, minkä takia onkin tärkeää tunnistaa ja nimetä väkivallan kokemukset lapselle. (Dufva 2001, 65.) Aikuisille voi olla myös haastavaa hyväksyä omien lastensa väliset konfliktit. Vanhemmilla on tarve hiljentää lasten kielteiset tunneilmaukset sisaruksiaan kohtaan (Parker & Stimpson 2004, 140). Tästä voi seurata tunteiden peittelemistä tai patoutumista, jotka voivat saada seurauksensa tunteiden aggressiivisena purkautumisena sisaruksiin.

Sisarusten välistä väkivaltaa voidaan ymmärtää sosiaalisen oppimisen teorian kautta. Sosiaalisen oppimisen teorian näkökulmasta lapset omaksuvat itselleen vanhempiensa käyttäytymismalleja. Mitä enemmän lapset näkevät vanhempien välistä väkivaltaa tai mitä enemmän vanhemmat kohtelevat lapsiaan väkivaltaisesti, sen todennäköisemmin käyttävät lapset itse väkivaltaa sisaruksiaan kohtaan. Tämän lisäksi sosiaalisen oppimisen teoriassa kiinnitetään huomiota myös siihen, että miesten väkivaltainen käytös on kulttuurisesti hyväksyttävämpää kuin naisten. Vaikka tytöt ja pojat oppivat samalla tavalla väkivaltaisia käyttäytymismalleja, pojat saavat todennäköisemmin enemmän positiivista vahvistusta käyttökselleen kuin tytöt. (Hoffman ym. 2005, 1106–1124.) Sinkkosen ja Korhosen (2016, 231) mukaan poikien ja tyttöjen eroavaisuuksiin aggressiivisessä käyttäytymisessä yhteiskunnallisen vaikutusten lisäksi vaikuttaa myös biologia ja lapsen saama kasvatus.

2.3 Mielenterveyden peruskäsitteitä

Mielenterveys ilmentää ihmisen voimavaroja ja sillä on suuri vaikutus ihmisen elämänlaatuun ja koko yhteiskunnan hyvinvointiin. Mielenterveyttä voidaan kuvata mielisairauksien tai mielenterveysongelmien puuttumisena. Se voidaan ajatella myös jokapäiväiseksi prosessiksi tai tasapainotilaksi, johon vaikuttavat erilaiset elämäntilanteet ja sosiaaliset tilanteet. Tämän prosessin avulla ihminen pitää huolen omasta hyvinvoinnistaan, elämänlaadustaan ja turvallisuudestaan. Lapsen kohdalla mielenterveyttä voi tarkastella lapsen kyvyssä rakastaa, leikkiä, pelata ja oppia uutta. (Friis ym. 2004, 32–34.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2019) mukaan yleisesti hyvään mielenterveyteen sisältyy hyvä itsetunto, tunne elämänhallinnasta, toiveikkuus, mielekästä tekemistä, taito solmia kestäviä ihmissuhteita ja kyky kestää vastoinkäymisiä.

Lapsen kasvuympäristöllä ja varhaisilla ihmissuhteilla on suuri merkitys mielenterveyteen. Mielenterveyden edistämällä viitataan kaikkeen toimintaan, mikä edistää yksilön ja väestön

hyvinvointia (Partanen ym. 2010, 24). Lapsen mielenterveyttä edistäviä voimavaroihin liittyy hyvä terveys, perhettä tukevat ihmissuhteet, vanhempien hyvä parisuhde, terveet elämäntavat ja koulunkäynti (Palokangas ym. 2018, 148; Tammekas ym. 2018, 5–6). Lisäksi lapsen voimavaroja voi olla lasta suojelevat ihmissuhteet, joissa lapsi saa läheisyyttä, hyväksyntää ja huolenpitoa (Valtatie ym. 2016, 225). Vanhempien pitkäaikaistyöttömyydellä, taloudellisella ahdingolla ja sosiaalisella syrjäytymisellä on vaikutusta lapsen ja nuoren elämään (Friis ym. 2004, 12). Lisäksi perheelle voi tulla erilaisia haasteita ja huolenaiheita vastaan, kuten sairauksia, hankalia perhetilanteita, mielenterveysongelmia ja päihteiden väärinkäyttöä sekä vaikeuksia työn ja perheen yhdistämisessä (Palokangas ym. 2018, 148; Tammekas ym. 2018, 5–6).

Lapsen itsetunto kehittyy, kun hän saa kokea rakkautta, arvostusta ja hyväksyntää (Sinkkonen 2008, 207). Lapset ovat taitavia aistimaan sen, miten muut ihmiset, erityisesti omat perheenjäsenet suhtautuvat häneen. Omien kokemustensa perusteella lapsi muodostaa käsityksensä itsestään. Häpeän ja halveksunnan kokemukset voivat vaikuttaa myöhemmissä elämäntilanteissa, jolloin pitäisi uskaltaa laittaa itsensä alttiiksi epäonnistumiselle ja mahdolliselle häviölle. (Kaulio & Svennevig 2006, 66–70.) Aikuisten tehtävä olisikin suojata lasta häpeällisistä kokemuksista ja auttaa selviytymään niistä (Sinkkonen 2008, 207).

Lapset omaksuvat yhä nuorempina aikuisten riskikäyttäytymistapoja, kuten päihteiden ja huumeiden käyttöä ja tupakointia. Riskikäyttäytyminen voi johtaa lapsilla ja nuorilla huomattaviin terveysriskeihin ja psykososiaalisiin ongelmiin. (Friis ym. 2004, 12–13.) Lisäksi riskikäyttäytymisenä voidaan pitää epäsosiaalista käyttäytymistä ja rikosten tekemistä (Dantchev & Wolke 2019, 24–27). Lapsilla itsetuhoisuus voi näkyä itsensä puremisena, kuristamisena, raapimisena ja päähakkaamisena seinään. Myös hakeutuminen vaarallisiin tilanteisiin ja viiltely voivat liittyä itsetuhoiseen käytökseen. Aikuisen on tärkeää tunnistaa lasten itsetuhoisen käytös ajoissa ja puuttua siihen. Syitä itsetuhoiseen käytökseen voi olla lapsen syyllisyys tai pyrkimys päästä pakoon ongelmia. (Sinkkonen & Korhonen 2016, 251.)

Masennus ja ahdistus ilmenee eri-ikäisillä lapsilla eri tavoin. Aivan pienen lapsen masennusoireita voi olla esimerkiksi kasvun hidastuminen, kehityksen taantuminen ja erilaiset uni- ja syömisongelmat. Vanhemmilla lapsilla masennus voi näkyä esimerkiksi energian puutteena, kuolemaan liittyvinä leikkeinä ja kiinnostuksen menettämisenä aiemmin mieluisiin asioihin. Masennusoireita voidaan pitää merkittävänä häiriönä, kun tavanomaiset arjen askareet eivät enää suju ja ikätasoinen toimintakyky alkaa heikentyä. (Sinkkonen & Korhonen 2016, 250–251.) Ahdistus voi puolestaan näkyä esimerkiksi aggressiivisuutena (Scott ym. 2018, 1166). Ahdistus on hengissä

selviämisen kannalta tärkeä tahdosta riippumaton reaktio, kun ihminen kokee olevansa vaarassa. Ahdistus on siis normaali tunne ja tunteena sitä voidaan kuvailla huolena tai pelkona. (Sinkkonen & Korhonen 2016, 244.) Ahdistus voi myös olla voimakasta ja arkea vaikeuttavaa.

Omaa psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edesauttaa erilaisten puolustusmekanismien ja hallintakeinojen käyttäminen. Cramerin (2006, 20–21) mukaan niillä on merkittävä rooli ihmisten jokapäiväisessä elämässä, sillä niiden avulla ihmiset käsittelevät pettymystä, vihaa ja muita kielteisiä tunteita. Erilaisilla keinoilla ihminen pyrkii pitämään psyykkisen hyvinvointinsa tasapainossa, suojelemaan itsetuntoaan ja itseään stressiltä sekä ahdistukselta. Puolustusmekanismit eli defenssimekanismit ovat tiedostamattomia toimintoja, joiden avulla ihminen muuttaa tapaa, jolla tuntee, näkee ja tulkitsee tilannetta, mutta ulkoiset olosuhteet eivät muutu. Esimerkiksi asian kieltäminen on puolustusmekanismi. Hallintakeinot eli coping-keinot puolestaan ovat tiedostettuja ja opittuja tapoja, joiden avulla pyritään hallitsemaan, ratkaisemaan ja saamaan muutos ongelmatilanteissa. Hallintakeino voi olla esimerkiksi sosiaalinen toiminta eli ystävien tai ammattilaisten kanssa keskustelu. (Emt. 2006, 20–23.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät

Tutkielmassa perehdytään lapsuudessa ja nuoruudessa koettuun fyysiseen ja henkiseen sisarusväkivaltaan aiemmin tehtyjen tutkimusten kautta. Tutkielman tavoitteena on nostaa esille sisarusväkivallan seurauksia, jotka omalta osaltaan ovat vähentämässä sisarusväkivaltaan liittyvää normalisointia. Lisäksi tavoitteena on löytää keinoja ennaltaehkäistä sisarusväkivaltaa sekä keinoja tukea sisarusväkivaltaa kokeneita. Kiinnitän huomioni sisarusväkivallan vaikutuksiin mielenterveyteen, minkä lisäksi keskityn lapsen elämässä oleviin riskitekijöihin ja suojaaviin tekijöihin, jotka vaikuttavat sisarusväkivallan syntymiseen sekä sen seurauksiin. Lähestyn aihetta seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

Millaisia seurauksia sisarusväkivallalla on mielenterveyteen?

Mitkä ovat riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä sisarusväkivallalle ja sen seurauksille?

Olen rajannut tutkimuskysymyksen käsittelemään lapsuudessa tapahtuvaa henkistä ja fyysistä sisarusväkivaltaa sekä jättänyt seksuaalisen väkivallan tutkimukseni ulkopuolelle. Yksi syy rajaukselle on se, että sisarusten seksuaalinen väkivalta on selkeästi rikos (rikoslaki 39/1889), kun taas sisarusten tekemää henkistä ja fyysistä väkivaltaa ei pidetä yksiselitteisesti rikoksena. Toiseksi sisarusten seksuaalista väkivaltaa on tutkittu paljon, kun taas fyysinen ja henkinen väkivalta ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Lisäksi minua kiinnostaa rajapinta siitä, milloin voimme kutsua sisarusten välistä aggressiivisuutta väkivallaksi. Tutkimukseni kohteeksi valikoitui lapsuudessa ja nuoruudessa tapahtuva väkivalta, sillä sisarusten tekemää väkivaltaa lapsuudessa on pidetty normaalina ja harmittomana lasten välisenä toimintana. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten läheisten ihmisten tekemä väkivalta vaikuttaa lapseen. Kotona tapahtuva toistuva väkivalta särkee kodin ja läheisten ihmissuhteiden tärkeää tehtävää (Paavilainen & Pösö 2003, 18). Tutkimuksen kohteena on sekä biologiset täyssisarukset, sisarpuolet sekä uusperheiden sisarukset. Tutkimusasetelma täsmentyi aineistonkeruun aikana ja rajautui sisarusväkivallan ja mielenterveyden väliseen yhteyteen, sekä sisarusväkivaltaan liittyviin riskitekijöihin ja suojaaviin tekijöihin.

Tutkielmani on kirjallisuuskatsaus, jossa analysoin jo olemassa olevaa kirjallisuutta. Tutustun aiemmin tehtyihin vertaisarvioituihin tutkimuksiin, kiteytän niistä tutkimuskysymysteni näkökulmasta olennaisimmat asiat ja tuon ne tutkielmassani esiin. Tutkimusprosessin vaiheita ovat tutkimusaiheen valinta, tutkimuskysymysten määrittely, aineiston kokoaminen, aineiston analyysi ja

synteesi sekä johtopäätökset. (Kallio 2006.) Aineistoni tutkimuksiin osallistuneet ovat lapsia sekä lapsuudessaan sisarusväkivaltaa kokeneita aikuisia. Etsin tutkimusaineistostani yhtäläisyyksiä ja käsittelen esiin nousseita teemoja ja vertailen niitä. Tutkimukseni teemoittelu on aineistolähtöistä. Myöhemmässä vaiheessa käytän sisällönanalyysin keinona näiden teemojen tyypittelyä, jossa ryhmitellään teemoista muodostuneita kokonaisuuksia. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176.) Lopussa kerron tutkimukseni rajoituksista ja omasta pohdinnastani.

3.2 Tutkimuksen aineisto

Aloitin aineistoon tutustumisen ensin yleisesti Google-haulla ”sisarusväkivalta” sekä ”sisarusten välinen väkivalta”. Tutustuin aiheeseen lähisuhdeväkivaltaan keskittyvien järjestöjen internetsivujen sekä erilaisten uutisten ja artikkeleiden avulla. Aloitin aineiston keräämisen lokakuussa 2019. Etsin aluksi aineistooni tutkimuksia suomen kielellä yliopiston hakuselaimesta TuniLibistä ja Artosta lausekkeilla ”sisarusväkivalta”, ”sisarusten välinen väkivalta” sekä sanapareilla ”sisarukset” ja ”väkivalta”, ”sisaruus” ja ”aggressio” sekä ”kaltoinkohtelu”. En löytänyt aiheesta suomenkielisiä tutkimuksia, joten jatkoin aineistonhakua englanniksi hakukoneista ProQuest, Ebsco ja Andor.

Löysin lopulta kaikki tutkimukseni hakukone Andorista. Rajasin tulokset etukäteen niin, että niiden täytyi olla vertaisarvioituja sekä julkaistu 2000-luvulla. Hakusanoina käytin ”sibling”, ”abuse”, ”aggression”, ”victimization” ja ”bullying”, jotka täytyi löytyä jo tutkimuksen otsikosta. Lisäksi käytin hakusanoina ”depression”, ”mental health”, ”trauma”, ”risk”, ”emotional difficulties” ja ”adjustment”, jotka saivat sijaita missä tahansa tutkimuksen aineistossa. Poissuljin vielä sanat ”sexual” ja ”incest” hakutulosten otsikoista, sillä rajasin tutkimukseni käsittelemään vain fyysistä ja henkistä väkivaltaa. Tulokseksi tuli 151 tutkimusta, joista valikoitui aineistooni 10 tutkimusta. Käytin aineistoa rajatessa apuna sisäänotto- ja poissulkukriteerejäni (ks. Taulukko 1). Lisäksi löysin yhden tutkimuksen Andorista hakusanoilla ”aggressive children” ja ”mental illness”.

Tutkielmani aineistoksi lopulta päätyi 11 englanninkielistä tutkimusartikkelia. Tutkimuksista neljä on kvalitatiivista tutkimuksia ja kuusi kvantitatiivista tutkimusta. Aineistoni tutkimuksista 10 on toteutettu Yhdysvalloissa ja yksi Englannissa. Olen laatinut aineistoni tutkimuksista liitteeksi taulukon, jossa kerrotaan tarkemmin tutkimusten tekijät, julkaisuvuosi, julkaisumaa, tutkimuksen otsikko, tutkimuksen menetelmät ja aineistot sekä tutkimuksien keskeiset tulokset (ks. Liite 1). Lisäksi tutkimukset löytyvät lähdeluettelosta merkittynä tähdellä (*).

En löytänyt tutkimuskysymykseeni vastaavaa Suomessa tehtyä vertaisarvioitua tutkimusta. Tutkimukset painottuvat Yhdysvaltoihin, joten aineistoni tutkimukset ovat pääosin sieltä. Yksi tutkimus on kuitenkin Englannista, sillä se tuo tärkeää tietoa sisarusväkivallasta tutkielmaani. Paavilaisen ja Pösön (2003, 40–42) mukaan on mahdotonta tutkia väkivaltaa yksittäisenä ilmiönä, erillään yhteiskunnallisista ja kulttuurisista tekijöistä. Niillä on vaikutusta siihen, miten lapsi väkivallan kokee ja millaisia keinoja hänellä on selvittää siitä (emt. 2003, 40–42). Yhdysvaltojen ja Englannin lait, kulttuurit ja yhteiskuntarakenteet eroavat Suomen rakenteista ja ilmapiiristä, jonka pyrin huomioimaan analyysissä. Sekä Suomi, Yhdysvallat ja Englanti ovat kuitenkin kaikki länsimaalaisia kulttuureita, ja kaikissa väkivaltaa pidetään vahingoittavana ja sopimattomana toimintana. Tutkimusaineistossani on samojen tutkijoiden tekemiä tutkimuksia, mutta niistä jokainen tuo uusia näkökulmia ja tuloksia tutkielmaani.

Taulukko 1 – Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
vertaisarvioitu	ei vertaisarvioitu
suomi/englanti	muu kieli
ilmainen	maksullinen
vastaa tutkimuskysymyksiin	ei vastaa tutkimuskysymyksiin
empiirinen tutkimus	kirjallisuuskatsaus
2000-luvun jälkeen tehty tutkimus	ennen 2000-lukua tehty tutkimus
saatavilla netissä	ei saatavilla netissä

3.3 Tutkimusetiikka

Tutkimuseettisistä näkökulmista olen pohtinut sitä, millaisia käsitteitä käytän sisaruksen väkivaltaisesta käyttäytymisestä ja väkivallan kohteesta. Päädyin käyttämään tutkielmassani käsitettä sisarusväkivalta, vaikka tutkielmani aineiston tutkimuksissa usein sisarusten välistä väkivaltaa kutsutaan väärinkäytöksi, aggressiivisuudeksi, kiusaamiseksi tai konfliktiksi. Ensinnäkin valitsin väkivaltatermin, koska jos aikuinen lyö, potkii ja alistaa, väkivaltakäsitteen käyttöä ei tarvitse

kyseenalaistaa. Lapsen ja nuoren samankaltaista toimintaa ei usein kuitenkaan ajatella väkivallaksi. Toiseksi väkivalta termin avulla nostan esille väkivaltaisten tekojen vakavuuden ja haitalliset seuraukset. Tunnistan kuitenkin, että sana väkivalta on tunnelautunut, eikä sen käyttäminen lasten toiminnan kuvailemisessa ole yksiselitteistä. Olenkin avannut väkivaltatermiä enemmän ylempänä tutkielman teoriaosuudessa.

Väkivallan kohteeksi joutuneista käytän tutkielmassani sanaa väkivallan kokija. Väkivallan uhri-termi kuvastaa uhrin passiivista roolia, vaikka toisaalta se tuo esille myös väkivallan haitalliset seuraukset. Kaikki väkivaltaa kokeneet eivät myöskään ajattele itse olevansa väkivallan uhreja. Selviytyjä-sana, kuvastaisi sitä, miten vaikeistakin kokemuksista voi selviytyä ja toipua. Valitsin kuitenkin termin väkivallan kokija, koska se on neutraali ilmaisu väkivaltaa kokeneelle henkilölle.

Tutkielmaa tehdessä on täytynyt pohtia omaa tutkijapositioniani. Olen kasvanut sisarusperheessä, mutta tutkijana tunnistan omat asenteeni aihetta kohtaan ja pyrin suhtautumaan tutkimukseen ja tietoon mahdollisimman objektiivisesti. Tutkimuksessani pyrin huomioimaan muiden tutkijoiden työn ja saavutukset viittaamalla huolellisesti aiempiin tutkimuksiin. Olen suomentanut englanninkieliset tutkimukset parhaani mukaan ja pyrin tulkitsemaan niitä mahdollisimman täsmällisesti. Lisäksi tarkoitukseni kirjoittaa kaikki toimintani mahdollisimman läpinäkyvästi ja asianmukaisesti esille.

4 TULOKSET

Tutkimuskysymysten kautta aineistosta paikantui neljä teemaa: väkivallan seuraukset mielenterveydelle, sisarusväkivaltaan liittyvä muiden ihmisten tekemä väkivalta sekä riskitekijät ja suojaavat tekijät sisarusväkivallalle ja sen seurauksille. Ensimmäisessä teemassa käsitellään sisarusväkivallan seurauksia, kuvaillaan, millaista väkivaltaa lapset kohtaavat ja miten väkivalta vaikuttaa kokijaan. Toisessa teemassa käydään läpi sisarusväkivallan yhteyttä ikätovereiden sekä muiden perheenjäsenten tekemään väkivaltaan. Kolmannessa teemassa käsitellään riskitekijöitä sisarusväkivallalle sekä sen seurauksille, jotka vaikeuttavat sisarusväkivallan kokijoiden toipumista. Viimeisenä teemana on suojaavat tekijät, jotka tukevat väkivallan kokijaa ja mahdollisesti suojaavat häntä sisarusväkivallan haitallisilta seurauksilta.

4.1 Väkivallan seuraukset mielenterveydelle

Kaikenlainen sisarusten välinen väkivalta on haitallista lapsen mielenterveydelle, sillä ne lapset, jotka ovat kokeneet lievääkin sisarusväkivaltaa, voivat huonommin kuin ne, jotka eivät ole kokeneet minkäänlaista sisarusväkivaltaa (Bowes ym. 2014, 1035–1036; Tucker ym. 2013, 82–83). Mitä useammin väkivaltaiset teot tapahtuvat ja mitä useampaa väkivallan muotoa lasta kohtaan käytetään, sen haitallisempaa se on lapsen mielenterveydelle (Gallager ym. 2018, 2105–2107; Tucker ym. 2013, 82). Väkivaltakokemukset ovat vahingoittavampia, jos väkivaltatilanteessa käytetään välineenä esinettä tai asetta (Tucker ym. 2013, 82). Jos lapsi joutuu sisarusväkivallan lisäksi kokemaan samanaikaisesti ikätovereidensa tai vanhempiensa tekemää väkivaltaa, ovat seuraukset mielenterveydelle haitallisempia (Coyle ym. 2017, 914; Meyers 2014, 663–665; Tucker ym. 2013, 82–83; Tucker ym. 2014, 1603–1604). Myös tekojen arvaamattomuus, vahingonteon tarkoitus, teon kesto ja sisarusten voimaerot vaikuttavat siihen, kuinka vahingoittavaa sisarusväkivalta on (Meyers 2017, 340).

Sisarusten suuri ikäero ja se, että väkivallan tekijä on vastakkaista sukupuolta kuin kokija, lisää riskiä masennukseen, mikä näkyy myös sisarpuolien suhteissa (Gallagher ym. 2018, 2105). Gallagherin ja kumppaneiden (2018, 2105) tutkimustulokset viittaavat siihen, että työillä ilmenee sisarusväkivallasta masennusoireita, kun taas pojilla ei samanlaista yhteyttä löydy. Puolestaan Bowesin ja kumppaneiden (2014, 1036) tutkimuksissa sukupuolen ja masennuksen välistä yhteyttä ei havaita. Lapsen ikä vaikuttaa siihen, kuinka vahingollista väkivalta on, sillä pienemmät lapset kokevat fyysisen sisarusväkivallan satuttavampana kuin vanhemmat lapset. Henkinen väkivalta on molemmissa ikäryhmissä kuitenkin yhtä haitallista. (Tucker ym. 2013, 82–83.) Lapset kokevat

useammin henkistä kuin fyysistä väkivaltaa (Bowes ym. 2014, 1035). Väkivalta tilanteissa pidetään esimerkiksi väkivallan kokijan päätä veden alla, lukitaan huoneeseen, lyödään, haukutaan, hierotaan lunta naamaan sekä uskotellaan, että vanhemmat eivät rakasta väkivallan kokijaa. Sisarusväkivaltaa kokeneiden mukaan henkinen väkivalta on jopa satuttavampaa kuin fyysinen. (Meyers 2017, 341.)

Sisarusväkivallan kokeminen lisää ahdistusta ja masennusta (Coyle ym. 2017, 905; Gallagher ym. 2018, 2105; Mahis & Mueller 2015, 322; Meyers 2017, 340–346; Tucker ym. 2013, 82–83; Tucker ym. 2014, 1602–1605), minkä lisäksi se aiheuttaa kokijalle itsetunto-ongelmia (Coyle ym. 2017, 905; Gallagher ym. 2018, 2105; Meyers 2014, 666). Lapsuudessa koettu sisarusväkivalta näkyy vielä aikuisenakin suurempana riskinä masennukseen, alhaiseen itsetuntoon sekä tunne-elämän vaikeuksiin (Bowes ym. 2014, 1035–1036; Mahtis & Mueller 2015, 322; Meyers 2014, 666). Yllättävästi puolestaan Mackeyn ja kumppaneiden (2010, 965) tutkimuksen mukaan väkivallan kokeminen ei aiheuta ahdistusta tai masennusta, mutta itsensä tunnistaminen henkisen väkivallan tekijäksi lisää ahdistusta.

Sisarusten välinen väkivalta lisää lasten ja nuorten riskialtista käyttäytymistä. Sisaruspareilla riskikäyttäytymisen lisääntyminen näkyy vain nuoremmilla sisaruksilla. (Gallagher ym. 2018, 2105.) Riskialtis käyttäytyminen voi näkyä aggressiivisuutena, itsensä vahingoittamisena tai päihteiden väärinkäyttönä (Bowes ym. 2014, 1035–1036; Gallagher ym. 2018, 2105; Meyers 2016, 151–152). Sisarusväkivallasta johtuva riskialtis käyttäytyminen voi näkyä vielä aikuisenakin (Bowes ym. 2014, 1035–1036; Mathis & Mueller 2015, 320).

Kyvyttömyys suojella itseään sisaruksen väkivallalta johtaa syviin avuttomuuden ja voimattomuuden tunteisiin. Lisäksi pelko, haavoittuvuus, yksinäisyys ja jatkuva valppaana oleminen voivat näkyä myös kodin ulkopuolella sekä myöhemmin aikuisuudessa. (Meyers 2014, 660–667; Meyers 2017, 345–346.) Väkivaltainen sisarus lisää turvattomuuden tunnetta ja stressiä kotona sekä väkivallan kokijalle että myös muille perheenjäsenille (Coyle ym. 2017, 905; Sporer 2019, 456). Väkivaltaisia tilanteita kuvaillaan Meyersin (2014, 660; 2017, 346) tutkimuksissa ”psykologiseksi kidutukseksi”, ”tuhoiseksi” ja ”traumaattiseksi”, mitkä kuvaavat väkivaltatilanteiden vakavuutta väkivaltaa kokeneille.

4.2 Muiden kohdistama väkivalta

Sisarusväkivallan kokijat joutuvat useammin ikätovereidensa väkivallan kohteeksi kuin ne, jotka eivät ole kokeneet sisarusväkivaltaa (Bowes ym. 2014, 1035; Tucker ym. 2014, 1603). Lisäksi on

yleisempää olla sekä sisarusväkivallan että ikätovereiden väkivallan kokija kuin kokea väkivaltaa vain sisarussuhteissa tai ikätovereiden suhteissa. Pienet lapset ovat useammin sisarustensa väkivallan kokijoita, kun taas nuoret ovat useammin ikätovereidensa tekemän väkivallan kokijoita. Tämä selittyy sillä, että pienemmät lapset viettävät suurimman osan ajastaan sisarustensa kanssa ja nuoret puolestaan enemmän aikaa ikätovereidensa kanssa. (Tucker ym. 2014, 1603.)

Väkivallan kokijoiden kärsimys on erilaista sisarusten ja ikätovereiden tekemässä väkivallassa. Pelkästään sisarusväkivaltaa kokevat ilmoittavat vähemmästä kärsimyksestä kuin vain ikätovereiden taholta väkivaltaa kokevat. Lapset ja nuoret, jotka kokevat samanaikaisesti sekä sisarustensa että ikätovereiden väkivaltaa kokevat suurinta tuskaa (Coyle ym. 2017, 914; Tucker ym. 2013, 82–83; Tucker ym. 2014, 1603–1604.) Mitä useammin lapset joutuivat kokemaan väkivaltaa, sitä suurempia heidän haasteensa ovat mielenterveyden kanssa (Tucker ym. 2013, 82–83).

Perheissä, joissa on sisarusväkivaltaa, tapahtuu yleensä myös muuta perheväkivaltaa. Sitä voi esiintyä joko vanhempien välillä tai vanhempien ja lasten välillä väkivaltana tai kaltoinkohteluna. (Bowes ym. 2014, 1035–1036.) Väkivaltainen käyttäytyminen voi olla perheen tapa ratkaista tilanteita tai opittu toimintamalli. Vanhempien tehtävä olisi suojata ja turvata lasta väkivaltaiselta sisarukselta. Väkivallan kokijan kehitykselle, turvallisuudentunteen rakentumiselle ja itsetunnolle on haitallista, jos vanhempi käyttää myös itse väkivaltaa häntä kohtaan. (Meyers 2014, 663–665.)

4.3 Riskitekijät

Perheen alhainen sosioekonominen asema sekä vähäiset taloudelliset ja sosiaaliset resurssit lisäävät riskiä sisarusten väliselle väkivallalle (Bowes ym. 2014, 1035; Gallagher ym. 2018, 2105; Meyers 2014, 661–662). Lapsi kokee todennäköisemmin sisarusväkivaltaa, kun äidillä on ollut raskauden aikainen masennus. Lisäksi perheessä on todennäköisemmin muutakin perheväkivaltaa ja lasten kaltoinkohtelua. (Bowes ym. 2014, 1035.) Gallagherin ja kumppaneiden (2018, 2108) mukaan sisarusten lukumäärällä ei ole merkittävää vaikutusta sisarusväkivallan esiintymiseen. Puolestaan Bowesin ja kumppaneiden (2014, 1035) mukaan lapsella on suurempi riski joutua kokemaan sisarusväkivaltaa, jos perheessä on enemmän kuin kolme lasta tai lapsella on isovelji. Mathis ja Mueller (2015, 322) sen sijaan esittävät, että sisarusten sukupuolella ei ole vaikutusta sisarusväkivallan määrään. Myöskään sisarussuhteen laatu tai läheisyys eivät vaikuta siihen, millaisia seurauksia kokijalle tulee sisarusväkivallasta (emt. 2015, 322).

Perheiden rajalliset sosiaaliset ja taloudelliset resurssit aiheuttavat vanhemmille pahoinvointia ja stressiä, mikä vaikeuttaa vanhempia vastaamaan lastensa tarpeisiin (Meyers 2014, 661–662). Toisinaan vanhempien kaikki aika ja voimavarat voivat kohdistua väkivaltaiseen ja haastavaan lapseen, jolloin muut sisarukset jäävät huomiota vaille. Perheen pelisäännöt voivat rakentua väkivaltaisen sisaruksen tarpeiden mukaan ja jopa normaalit arkirutiinit voivat olla hankalia. Esimerkiksi laulaminen voi olla kiellettyä väkivaltaisen sisaruksen ollessa kotona tai perheen yhteisiä ruokailuhetkiä voi olla mahdotonta järjestää. (Sporer 2019, 458–462.) Sisarusväkivallan kokija tarvitsee vanhemmiltaan empatiaa sekä suojelua ja niiden puuttuminen on lapselle vahingollista. Sisarusväkivaltaa kokeneilta uupuukin usein vanhempiensa tuki. (Meyers 2016, 151–152.) Silloin väkivaltaa kokeneet eivät saa tunnustusta sille, että sisarusten toiminta on väärin. Kokija voi tulkita, että hän ei ole edes vanhempiensa suojelemisen arvoinen ja hänen on pärjättävä yksin sisarusväkivallan kanssa. (Meyers 2014, 664–665; Meyers 2017, 340–346.) Vanhempien läsnäolon puuttuminen voi saada lapset taistelemaan vanhempien huomiosta julminkin keinoin (Meyers 2014, 667).

Vanhemmat voivat omalla toiminnallaan lisätä, hyväksyä tai asettaa sisarusten välille erilaisia valta-asetelmia. Vanhempien tukemien vääristyneiden valtasuhteiden takia sisaruksen väkivaltaisuus voi näyttäytyä kokijalle hyväksyttävänä ja ansaittuna, mikä vaikuttaa myös lapsen itsetuntoon. Vanhemmat voivat omien voimavarojen ja ajan puutteen vuoksi asettaa väkivaltaisen lapsen hoitajan rooliin, jolloin hänelle kasaantuu ikäänsä nähden liikaa vastuuta ja riski käyttää väkivaltaa lisääntyy. Toinen vanhempien luoma valta-asetelma on yhden lapsen suosiminen, mikä lisää kilpailua vanhempien huomiosta. Väkivallan kokijalle on emotionaalisesti haitallista ja kokijan arvottomuuden tunne voi lisääntyä, jos vanhemmat suosivat väkivallan tekijää. Suosiminen viestii sisarusväkivallan kokijalle väkivallan hyväksymisestä ja sen edistämisestä. (Meyers 2014, 665–666.)

Sisarusväkivallan kokijat pyrkivät mukautumaan väkivaltaisen sisaruksen vaatimuksiin tai minimoimaan väkivallan seuraukset. Väkivaltaa yritetään ennakoita tai välttää. Jatkuva joustaminen vähentää väkivaltaisia tilanteita, mutta samalla oma tahto voi korvaantua sisaruksen tahdolla, mikä ajan mittaan johtaa identiteetin kadottamiseen ja emotionaalisiin vaikeuksiin. Väkivallan seurauksien minimoimista voidaan yrittää ilmaisemalla pelkoa väkivallan tekijälle tai puolustautumalla väkivaltaa vastaan. Toisinaan hallintakeinot eivät poista pahaa oloa, vaan niitä pyritään tukahduttamaan painamalla väkivaltakokemukset pois mielestä tai päihteiden väärinkäytöllä. Myös muu itseä vahingoittava toimintaa esiintyy ja sillä pyritään saamaan kavereilta hyväksyntää ja perheeltä huomiota sekä tukea. (Meyers 2016, 151–152.)

Avun hakeminen sisarusväkivaltaan voi olla haastavaa. Perheen sisäinen dynamiikka voi saada lapset tuntemaan itsensä yksinäisiksi ja eristyneiksi, koska vanhemmat eivät tue eivätkä suojele heitä sisarusväkivallalta. Yksinäisyyden ja eristetyksi tulemisen tunteet sekä häpeä voivat estää kokijaa kertomasta sisarusväkivallasta perheen ulkopuolisille. (Meyers 2014, 666–667.) Poikien voi olla vaikeampaa keskustella perheen ulkopuolisten kanssa väkivallasta ja pyytää apua, sillä tutkimuksessa sisarusväkivaltaa kokevilla pojilla läheinen suhde ikätovereiden kanssa ei lieventänyt väkivallan seurauksia (Coyle ym. 2017, 908). Vanhemmillekin sisarusväkivallasta kertominen voi olla hankalaa tai se ei tuota tulosta, sillä lapsen kertoessa vanhemmat voivat syyllistää väkivallan kokijaa tai jopa itse kurittaa ja käyttää väkivaltaa lasta kohtaan. Väkivallan kokijalle on lähes yhtä haitallista, jos vanhemmat suhtautuvat passiivisesti ja välinpitämättömästi lapsen avunpyyntöihin. Väkivaltainen sisarus voi myös kostaa väkivallan kokijalle, jos tämä on yrittänyt pyytää apua vanhemmilta, jolloin väkivallan kierre jatkuu. (Meyers 2014, 664–667.)

4.4 Suojaavat tekijät

Tärkeät ihmissuhteet suojaavat sisarusväkivallan kokijoita väkivallan haitallisilta seurauksilta ja saavat heidät tuntemaan itsensä hyväksytyiksi, tärkeiksi ja suojelemisen arvoisiksi (Coyle ym. 2017; Meyers ym. 2016). Meyersin (2016, 150–151) tutkimuksessa väkivallan kokijat tunsivat tärkeäksi jo kotoa pois muuttaneiden sisarustensa tuen. Vaikka sisarukset eivät yrityksistä huolimatta pystyneet muuttamaan perheen tilannetta tai sisaruksen joutumista väkivallan kohteeksi, yritys oli lapsille merkityksellinen ja antoi hänelle arvokkaan viestin siitä, että hän on suojelemisen arvoinen. Myös tukeutuminen ystäviin ja heidän vanhempiinsa on tärkeää. Ystävän kotona saa elää tavallista arkea, kokea olevansa tervetullut, käydä kunnioittavia keskusteluja ja tulla hyväksytyksi. (Emt. 2016, 150–151.) Sporerin (2019, 462) tutkimuksessa vanhemmat halusivat taata lapsilleen normaalit sosiaaliset suhteet. He kannustivat lapsiaan viettämään aikaa ystäviensä kanssa ja samalla pitämään hengähdystauon väkivaltaisesta sisaruksesta (emt. 2019, 462). Coylen ja kumppaneiden (2017, 908) tutkimuksessa havaittiin, että tytöillä vertaisten tuki vähentää sisarusten väkivallan aiheuttamaa masennusta ja stressiä. Pojilla puolestaan vertaisten tuki ei vaikuttanut sisarusväkivallan seurauksiin, mikä voi selittyä sillä, että pojat eivät keskustele tunneasioistaan niin paljon kuin tytöt. (Emt. 2017, 908.) Suhde terapeutin kanssa voidaan kokea myös eheyttävänä, sillä terapeutti luo mahdollisuuden kokea turvallisuuden tunnetta toisen ihmisen ollessa läsnä. Terapeutti saattaa olla ensimmäinen ihminen, johon väkivallan kokija pystyy luomaan turvallisen kiintymyssuhteen ja joka kuuntelee ja hyväksyy sisarusväkivallan kokemukset todelliseksi ja vahingolliseksi. (Meyers 2016, 151.)

Väkivaltaa kokeneiden ahdinkoa helpottaa, jos he ymmärtävät, miksi heidän sisaruksensa käyttäytyy väkivaltaisesti. Kyvyttömyys ymmärtää väkivaltaisen sisaruksen käytöstä aiheuttaa ahdistusta, epätoivoa ja voimattomuutta. (Meyers 2014, 660–666.) Lisäksi väkivallan kokijan toipumisen ja jaksamisen kannalta on tärkeää ymmärtää, miksi vanhemmat eivät kykene suojelemaan häntä sisaruksen väkivallalta tai tukemaan väkivaltaa kokeneita. Ymmärtämättömyys saattaa saada väkivallan kokijan ajattelemaan, että hän ei ole suojelemisen arvoinen ja väkivalta on ansaittua. (Meyers 2014, 661–666; Meyers 2016, 151.) Joskus jo kotoa pois muuttanut sisarus voi auttaa väkivallan kokijaa oivaltamaan, että sisaruksen väkivalta ovat laajempi perheen ongelma, eikä kokijan vika (Meyers 2016, 151). Toisinaan taas keskustelut kavereiden kanssa voi antaa voimia ja auttaa jaksamaan (Coyle ym. 2017, 908). Työskentely terapeutin kanssa voi olla avuksi realististen tavoitteiden asettamisessa väkivaltaista sisarusta kohtaan, menneisyyden tapahtumille merkityksien antamisessa sekä tulevaisuuden näkymien luomisessa. Terapeutti voi myös auttaa uuden identiteetin rakentamisessa, mikä on erillään väkivaltaisessa sisarussuhteessa syntyneestä identiteetistä. (Meyers 2016, 151.)

Harrastukset voivat olla väkivaltaa kokeneelle ainut paikka, jossa saa rentoutua ja vapautua (Meyers 2016, 151). Esimerkiksi väkivaltaa kokenut voi teatteriharrastuksessa saada tarvitsemaansa huomiota, hyväksyntää ja kannustusta, jota kotona ei välttämättä saa. Harrastukset auttavat lapsia ajattelemaan luovasti, kehittämään riskinottoa ja vertaisryhmän kannustus ja hyväksyntä saa lapset uskomaan omiin taitoihinsa. (Emt. 2016, 151.) Myös koulutehtäviin paneutuminen voi olla sisarusväkivaltaa kokeneelle tärkeä selviytymiskeino (Sporer 2019, 458–460). On kuitenkin vaikea sanoa, voivatko harrastustoimintaan osallistuneet paremmin kuin ne ketkä eivät osallistuneet. Ainakin harrastukset tarjoavat lapsille hengähdystaukoja ja yhteisöllisyyden tunnetta. (Meyers 2016, 151.)

Sisarusväkivallan kokijat käyttävät erilaisia keinoja selviytyäkseen väkivallan kokemuksista ja vaikeasta elämäntilanteista (Meyers 2017, 344–345). Väkivaltatilanteet voidaan pyrkiä painamaan pois mielestä, mikä auttaa suojautumaan vaikeiden kokemusten uudelleen käsittelyltä ja pysymään emotionaalisesti vakaana. Vaikka tapahtumat ovat häipyneet mielestä, tunnekokemus tilanteista on usein kuitenkin tallella. (Meyers 2016, 151–152; Meyers 2017, 344–345.) Lapsena sisaruksen tunteiden tarkkaileminen ja sisaruksen tarpeisiin mukautuminen antaa lapsille hallinnan tunteen, jolloin sisarusväkivaltaan pystyy varautumaan ja suojautumaan ennakkoon. Lapsena löytyneet hyvät ja suojaavat tekijät vaimentavat väkivaltaisen sisaruksen aiheuttamia seurauksia ja lisäävät hyvinvointia. Kuitenkin aikuisena ne saattavat muuttua haitalliseksi ja näkyä esimerkiksi passiivisuutena ihmissuhteissa tai johtaa vainoharhaiseen käyttäytymiseen. (Meyers 2016, 151–152)

Väkivaltaisissa sisarussuhteissa vääristyneiden valtasuhteiden ylläpitäminen ja väkivallan kokijan alistaminen voivat jatkua aikuisuuteen asti. Väkivallan kokijat voivat yrittää hyväksyä sisaruksensa sellaisenaan ja sopeutuivat tilanteeseen, jolloin väkivalta jatkuu. Syitä sisarussuhteen ylläpitämiseen ovat rakkaus lähimmäistä kohtaan, velvollisuuden tunto, pelko tai halu pitää perhe kokonaisena. Toinen tapa turvata oma hyvinvointi, on rajata aika sisaruksen kanssa vain välttämättömään tai katkaista yhteydenpito kokonaan. (Meyers 2016, 152; Sporer 2019, 462–467.) Perheenjäsenen erottaminen voi olla helpottavaa, koska silloin pääsee irti sisarusväkivallasta. Samalla se voi olla hyvinvoinnille myös haitallista, koska perheenjäsenen menettäminen aiheuttaa tuskaa. Kuormitus on samansuuntainen niillä, jotka katkaisevat suhteensa sisarukseensa ja samalla menettävät hänet sekä niillä, jotka pitävät yhä yhteyttä ja kokevat edelleen väkivaltaa. (Meyers 2016, 152.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen aineistosta tarkasteltiin, miten sisarusväkivalta vaikuttaa mielenterveyteen sekä millaisia riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä aineistosta löytyy sisarusväkivallalle sekä sen seurauksille. Tutkimuksen tarkoituksena oli nostaa esille sisarusväkivallan seuraukset, mikä vähentää sisarusväkivaltaan liittyvää normalisointia. Lisäksi tavoitteena oli löytää sisarusväkivaltaa ennaltaehkäiseviä tekijöitä sekä keinoja, joilla voidaan auttaa ja tukea sisarusväkivaltaa kokeneita. Tutkimustulosten mukaan sisarusväkivalta on haitallista lapsen mielenterveydelle ja se kietoutuu vahvasti sekä ikätovereiden tekemän että muun perheväkivallan ympärille. Riskitekijät ja suojaavat tekijät liittyivät perheen tilanteeseen, vanhemmuuteen, lapsen omaan toimintaan sekä ihmissuhteisiin.

Kuten tämän tutkielman tuloksista voidaan nähdä, sisarusväkivalta voi olla monin tavoin haitallista lapsen mielenterveydelle (Coyle ym. 2017, 905; Gallagher ym. 2018, 2105; Mahis & Mueller 2015, 322; Meyers 2017, 340–346; Tucker ym. 2013, 82–83; Tucker ym. 2014, 1602–1605), ja se voi vaikeuttaa elämää aikuisuuteen asti (Bowes ym. 2014, 1035–1036; Meyers 2014, 660–667). Joten sisarusväkivallan pitäminen harmittomana ja kaikkien lapsuuteen kuuluvana normaalina ilmiönä on perusteetonta. Sisarusväkivallan hyväksyminen aidoksi ongelmaksi ja sisarusväkivallan kokijaa uskomisen ovat tärkeitä keinoja sisarusväkivallan kokijan mielenterveyden suojelemisessa. Aineiston tutkimusten mukaan väkivallan kokijalle on merkityksellistä, että hänen kokemuksensa hyväksytään ja hän saa tulla kuulluksi, mikä edistää myös väkivaltakokemuksista toipumista (Coyle ym. 2017, 908; Meyers 2016, 151).

Wiehen (1997, 143) mukaan sisarusväkivaltaa kokeneella uhrin rooli toistuu myös usein toisissa ihmissuhteissa. Väkivallan kokijat solmivat sellaisia ihmissuhteita, joissa he joutuvat uudestaan kokemaan väkivaltaa. Tämä ilmiö liittyy alhaiseen itsetuntoon ja arvottomuuden kokemukseen itsestä. Väkivallan kokijat antavat käyttäytymisellään helposti muille kuvan, että he ovat arvottomia ja ansaitsevat huonoa kohtelua. (Emt. 1997, 143.) Myös tutkielmani tulosten mukaan sisarusväkivallan kokijat joutuvat usein myös muissa suhteissa väkivallan kohteeksi. Lisäksi väkivallan kokeminen vaikuttaa alentavasti kokijan itsetuntoon. (Bowes ym. 2014, 1035; Meyers 2014, 663–665; Tucker ym. 2014, 1603.) Lapselle onkin oltava selvää, että väkivalta ei ole hänen syynsä, sillä Sinkkosen (2008, 207) mukaan häpeä on itsetunnon suuri taakka. Sisarusten ja ikätovereiden väkivallan yhteen kietoutumisen takia kouluissa tehtävässä kiusaamisen vastaisessa työssä olisi olennaista ottaa huomioon myös kotona tapahtuva kiusaaminen ja väkivalta. Toisaalta

huonovointinen lapsi käyttäytyy usein aggressiivisesti vain kotona, koska siellä hän kokee olevansa turvassa, eikä hän halua ongelmia opettajien tai koulutovereiden kanssa (Scott ym. 2018, 1166).

Sisarusväkivallan esiintymisen riskitekijöistä tuli erilaisia tuloksia siitä, millainen perherakenne tai lapsilukumäärä altistaa väkivallalle (Bowes ym. 2014, 1035; Gallagher ym. 2018, 2105; Mathis & Mueller 2015, 322; Meyers 2014, 661–662). Moninaiset tutkimustulokset perheistä, joissa on sisarusväkivaltaa, kertookin, että sisarusvallalle on monia syitä ja sitä ilmenee monenlaisissa tilanteissa. Yhteistä perheissä oli usein kuitenkin se, että heillä oli taloudellisia vaikeuksia sekä vanhemmilla alhainen koulutustaso (Bowes ym. 2014, 1035; Gallagher ym. 2018, 2105; Meyers 2014, 661–662). Caffaron (2014, 8) mukaan perheissä, joissa on sisarusväkivaltaa, on myös muita ongelmia perheen dynamiikassa tai elinympäristössä. Perhedynamiikka, häpeä ja haluttomuus puhua perheen ulkopuolisille näyttäytyi olevan avun hakemisen esteenä. Myös vanhempien huono suhtautuminen vaikeuttaa lapsia kertomasta sisarusväkivallasta edes vanhemmilleen. (Meyers 2014, 666–667.) Tämän lisäksi lapset usein suojelevat vanhempiaan, koska eivät halua heille enempää stressiä ja ahdistusta (Kaulio & Svennevig 2006, 80). Väkivaltaan liittyvää stigmaa ja vaikenemisen kulttuuria on hidasta murtaa, mutta ainakin suhtautuminen siihen vakavasti vie muutosta eteenpäin.

Väkivallan kokijat kehittävät monenlaisia keinoja, miten he selviytyvät sisarusväkivallan keskellä. Erilaiset psyykkiset puolustusmekanismit ja hallintakeinot paikantuivat sekä riskitekijöihin että suojaaviin tekijöihin. Ne voivatkin olla sekä suuri voimavara, mutta myös olla haitallisia (Cramer 2006, 133–134). Puolustuskeinoina esiintyi väkivaltaisten tapahtumien unohtaminen, mikä voi auttaa väkivallankokijaa pysymään emotionaalisesti vakaana, mutta samalla se estää asian käsittelyn ja siitä toipumisen. Erilaisina hallintakeinona väkivallan kokijat käyttivät sosiaalisia keinoja, eli muiden sisarusten, psykologien ja kavereiden tukea. Myös harrastukset auttoivat väkivaltaa kokeneita jaksamaan. Väkivallan kokijoilla ilmeni myös erilaista riskikäyttäytymistä, joiden avulla lapsi pyrkii purkamaan pahaa oloaan, saamaan kavereilta hyväksyntää ja vanhemmilta huomiota. (Coyle ym. 2017; Meyers ym. 2016; Meyers 2017.) Sisarusväkivaltaa kokeneiden sosiaalisia suhteita ja harrastustoimintaa olisi tärkeää tukea, mikä voisi suojata kokijoita väkivallan seurauksilta.

Tutkielmassani väkivaltaa kokeneiden tärkeäksi suojaavaksi tekijäksi nousi tärkeät ihmissuhteet, kuten Paavilainen ja Pösökin (2003, 44) kertovat. Vanhemmilla on vahva rooli väkivallan ennaltaehkäisyssä. Yllättävä tulos tutkielmassani on se, että vanhempien tuki esiintyi lähes ainoastaan riskitekijöissä, vaikka (Mackey ym. 2010, 965) mukaan vanhempien kannustus ja huolenpito ovat lapsen kehityksen kannalta tärkeitä etenkin vaikeissa elämäntilanteissa. Ainoastaan Sporerin (2019) tutkimuksessa vanhemmat näkyivät sisarusväkivallan kokijan suojaavana tekijänä, kun he

kannustivat lasta ylläpitämään hänen sosiaalisia suhteitaan. Vanhempien tuki ja puuttuminen sisarusväkivaltaan, voivat olla niin vahvaa ja vaikuttavaa, että sisarusväkivalta kitkeytyy pois tai sen seuraukset eivät ole lapsen mielenterveydelle haitallisia. Sisarusväkivallan seurauksilta suojaa, jos vanhemmat haluavat lohduttaa väkivallan kokijaa ja haluavat selvittää, mitä on tapahtunut (Wiehe 1997, 20).

Perhettä pidetäänkin lapsen turvallisuuden tunteen rakentamisessa ylivertaisena vaihtoehtona. Perheen tehtävänä on suojata lasta muuta maailmaa vastaa sekä turvata muiltakin stressitekijöiltä. (Vornanen 2006, 120.) Lisäksi perheen ja vanhempien tehtävä on harjoitella lapsen kanssa väkivallattomien toimintamallien käyttämistä, tunteiden hallintaa ja nimeämistä sekä näyttää omalla toiminnallaan esimerkkiä (Cacciatore 2008, 45–46). Toisaalta vanhempien voi olla vaikeaa opettaa omille lapsilleen tunteiden hallintaa ja nimeämistä, jos he itse kokevat haasteita niiden kanssa (Bowes ym. 2014, 1035–1036; Meyers 2014, 663–665). Tämän takia on tärkeää, että vanhemmat saavat tarvittaessa tukea ja apua vanhemmuuteensa. Vanhempien ja väkivallan kokijoiden lisäksi myös väkivallan tekijöitä on tuettava, sillä Mackeyn ja kumppaneiden (2010, 965) tutkimuksessa havaitaan, että myös itsensä tunnistaminen väkivallan tekijäksi lisää ahdistusta.

Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan lapsi oppii vanhemmiltaan käyttäytymismalleja, ja toimii niiden mukaan myös omassa elämässään (Hoffman ym. 2005, 1106). Väkivaltaisen käyttäytymisen kierre näkyi tutkimuksissa, sillä vanhempien tekemää lasten kaltoinkohtelua on samoissa perheissä, joissa on myös sisarusväkivaltaa (Bowes ym. 2014, 1035–1036; Meyers 2014, 663–665). Lisäksi nuoremmilla sisaruksilla lisääntyi väkivallan myötä riskikäyttäytyminen (Gallagher ym. 2018, 2105), mikä vahvistaa sosiaalisen oppimisen teoriaa, sillä nuoremmat oppivat vanhemmilta riskikäyttäytymisen malleja. Sosiaalisen oppimisen teoria kiinnittää myös huomiota siihen, että miesten väkivaltainen käyttäytyminen olisi hyväksyttävämpää kuin naisten (Hoffman ym. 2005, 1106–1124). Tutkielmassani ei kuitenkaan korostunut, että pojat tekisivät enemmän sisarusväkivaltaa kuin tytöt. Tutkimuksissa oli kuitenkin enemmän osallistujana tyttöjä, joten väkivallan kokijana oli myös enemmän tyttöjä kuin poikia (Mahis & Mueller 2015; Meyers; 2014; Meyers 2016; Meyers 2017).

Kun otetaan huomioon sisarusväkivallan yleisyys, sen negatiiviset vaikutukset mielenterveyteen, sisarusväkivaltaan liittyvän poliittisten päätösten ja lakien puute, sisarusväkivaltaan keskittyvien palveluiden ja interventioiden niukkuus, tutkimuksen puute, sekä lasten tarve suojeluun, on sosiaalityön osattava suunnata huomionsa tähän perheväkivallan muotoon (Perkins & O'Connor 2016, 92). Sosiaalityön tehtävänä on tukea vanhemmuutta ja ennaltaehkäistä sisarusväkivallan

syntymistä tukemalla perheitä kokonaisvaltaisesti sekä tehdä varhaisessa vaiheessa interventioita. Friisin ja kumppaneiden (2004, 13) mukaan lasten ja nuorten turvallisen kasvun takaaminen vaikuttaa vahvasti koko tulevaisuuteen, sillä lasten hyvinvointi lisää myös muiden hyvinvointia, ja ongelmiin puuttuminen varhaisessa vaiheessa on sekä inhimillistä että taloudellista. Yhteistyö sosiaalitoimen, varhaiskasvatuksen ja koulujen sekä terveydenhuollon kanssa olisi tärkeää.

Tutkimuksissa on aina rajoituksia. Yksi tämän tutkielman rajoituksista on, että tutkimukset olivat yhtä lukuun ottamatta Yhdysvalloista. Vaikka kulttuurista toiseen ei voida yleistää suoraan, ovat Suomi, Englanti ja Yhdysvallat kaikki kuitenkin länsimaisia kulttuureita. Toiseksi aineistoni tutkimuksien väkivaltakokemukset olivat eri tasoisia, toiset olivat kokeneet vakavaa väkivaltaa ja toiset puolestaan lievempää, mikä vaikeuttaa asioiden vertailua. Toisaalta eritasoiset väkivaltakokemukset toivat esille, että kaikenlainen sisarusväkivalta on vahingoittavaa. Viimeinen tutkimuksen rajoitus on, että kirjallisuuskatsauksessa käytetään aineistona muiden tutkimuksia, jolloin niissä näkyy tutkijoiden aiemmat tekemät valinnat. Kuitenkin kirjallisuuskatsaus on luotettava tutkimusmenetelmä ja sen avulla pystytään erittelemään suuresta määrästä tietoa oleellinen (Kallio 2006). Tutkimustulokseni osoittavat, että tarvitsemme lisää tutkimusta ja tietoa sisarusten välisestä väkivallasta ja sen seurauksista lapsen kehitykselle, erityisesti Suomessa ja Pohjoismaissa. Tiedon lisääminen aiheesta lisäisi sekä vanhempien että työntekijöiden ymmärrystä sisarusväkivallasta ja siihen osattaisiin kiinnittää huomiota sisarusväkivaltaan ja tarvittaessa tehdä interventioita.

LÄHTEET

*Aineistolähde

*Bowes, Lucy & Wolke, Dieter & Joinson, Carol & Lereya, Suzet Tanya & Lewis, Glyn (2014) Sibling bullying and risk of depression, anxiety, and self-harm: a prospective cohort study. *Pediatrics*, 134(4), 1032–1039.

Brody, Gene (2004) Siblings' Direct and Indirect Contributions to Child Development. *Current Directions in Psychological Science*, 13(3).

Cacciatore, Raisa (2008) *Aggression portaat: Opetusmateriaali kouluille*. Helsinki: Opetushallitus.

Caffaro, John (2014) *Sibling abuse trauma: Assessment and intervention strategies for children, families and adults*. 2nd edition. New York: Routledge.

*Coyle, Samantha & Demaray, Michelle & Malecki, Christine & Tennant, Jaclyn & Klossing, Jacqueline (2017) The Associations Among Sibling and Peer-Bullying, Social Support and Internalizing Behaviors. *Child & Youth Care Forum*, 46(6), 895–922.

Cramer, Phebe (2006) *Protecting the self defense mechanisms in action*. New York: Guilford Press.

Dantchev, Slava & Wolke, Dieter (2019) Sibling bullying at 12 years and high-risk behavior in early adulthood: A prospective cohort study. *Aggressive Behavior*, 45(1), 18–32.

Dufva, Virpi (2001) *Mikä lapsella on hätänä?: Perheväkivalta koulun henkilöstön näkökulmasta*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

East, Patricia & Khoo, Siek (2005) Longitudinal Pathways Linking Family Factors and Sibling Relationship Qualities to Adolescent Substance Use and Sexual Risk Behaviors. *Journal of Family Psychology*, 19(4), 571–580.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Felson, Richard (1983) Aggression and Violence Between Siblings. *Social Psychology Quarterly*, 46(4), 271–285.

Finkelhor, David & Turner, Heather & Ormrod, Richard (2006) Kid's stuff: The nature and impact of peer and sibling violence on younger and older children. *Child Abuse & Neglect*, 30(12), 1401–1421.

Friis, Leila & Eirola, Raija & Mannonen, Marjatta (2004) *Lasten ja nuorten mielenterveystyö*. Helsinki: WSOY.

*Gallagher, Annabella & Updegraff, Kimberly & Padilla, Jenny & McHale, Susan (2018) Longitudinal Associations Between Sibling Relational Aggression and Adolescent Adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(10), 2100–2113.

Gass, Krista & Jenkins, Jennifer & Dunn, Judy (2007) Are sibling relationships protective? A longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(2), 167–175.

- Gil, David (2006) Sibling Abuse in Nature and Culture. *Contemporary Justice Review*, 9(3), 283–285.
- Haatainen, Tuula (2006) Väkiältä on kansanterveysongelma. *Suomen lääkärilehti*, 61(35), 3415.
- Hoffman, Kristi & Kiecolt, K. Jill & Edwards, John (2005) Physical Violence Between Siblings A Theoretical and Empirical Analysis. *Journal of Family Issues*, 26(8), 1103–1130.
- Kallio, Tomi (2006) Laadullinen rewiiev -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus* 25(2), 18–28.
- Kaulio, Piia & Svennevig, Hanna (2006) *Sisaruus: Rakkautta, vihaa, kateutta*. Helsinki; Jyväskylä: Minerva.
- Korpilahti, Ulla (toim.) (2019) Kansallisen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelman tavoite- ja toimenpidesuunnitelma vuosille 2018–2025. Osa 1. Helsinki: Taitotalo Print One.
- Krug, Etienne & Dahlberg, Linda & Mercy, James & Zwi, Anthony & Lozano, Rafael toim. (2005) *Väkiältä ja terveys maailmassa - WHO:n raportti*. Lääkärien sosiaalinen vastuu ry & Terveiden edistämisenkeskus ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lastensuojelulaki 417/2007
- *Mackey, Amber & Fromuth, Mary Ellen & Kelly, David (2010) The Association of Sibling Relationship and Abuse With Later Psychological Adjustment. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(6), 955–968.
- *Mathis, Gloria & Mueller, Charles (2015) Childhood Sibling Aggression and Emotional Difficulties and Aggressive Behavior in Adulthood. *Journal of Family Violence*, 30(3), 315–327.
- *Meyers, Amy (2014) A call to child welfare: Protect children from sibling abuse. *Qualitative Social Work*, 13(5), 654–670.
- *Meyers, Amy (2016) Trauma and Recovery: Factors Contributing to Resiliency of Survivors of Sibling Abuse. *The Family Journal*, 24(2), 147–156.
- *Meyers, Amy (2017) Lifting the veil: The lived experience of sibling abuse. *Qualitative Social Work*, 16(3), 333–350.
- Notko, Marianne & Holma, Juha & Husso, Marita & Virkki, T Tuija & Laitila, Aarno & Merikanto, Juhani & Mäntysaari, Mikko (2011) Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen erikoissairaanhoidossa. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*, 127, 1599–1606.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (2003) *Lapset, perhe ja väkiältätyö*. Helsinki: WSOY.
- Palokangas, Elina & Haaranen, Aari & Pietilä, Anna-Maija & Häggman-Laitila, Aarja (2018) Viidesluokkalaisten lasten ja heidän perheidensä voimavarat ja tuen tarpeet - Asiakirja-analyysi laajoista terveystarkastuksista. *Hoitotiede*, 30(2), 143–154.
- Parker, Jan & Stimpson, Jan (2004) *Sisarussuhteet: kilpailua ja rakkautta*. Suom. Laura Jänisniemi & Susanna Tuomi. Helsinki: Otava.

- Partanen, Juho & Moring, Juha & Nordling, Esa & Bergman, Viveca (toim.) (2010) Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009 –2015. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Perkins, Nathan & O'Connor, Mary Katherine (2016) Physical and Emotional Sibling Violence: A Necessary Role for Social Work. *Social Work*, 61(1), 91–93.
- Richmond, Melissa & Stocker, Clare & Rienks, Shauna (2005) Longitudinal Associations Between Sibling Relationship Quality, Parental Differential Treatment, and Children's Adjustment. *Journal of Family Psychology*, 19(4), 550–559.
- Rikoslaki 39/1889
- Scott, James & Tunbridge, Michael & Stathis, Stephen (2018) The aggressive child. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 54(10), 1165–1169.
- Siltala, Heli & Holma, Juha & Hallman-Keiskoski, Maria (2014) Henkisen, fyysisen ja seksuaalisen lähisuhdeväkivallan vaikutukset psykososiaaliseen hyvinvointiin. *Psykologia*, 49(02), 113–120.
- Sinkkonen, Jari & Korhonen, Laura (2016) *Pulassa lapsen kanssa* (2. tarkistettu painos.). Helsinki: Duodecim.
- Sinkkonen, Jari (2008) *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun*. Helsinki: WSOY.
- *Sporer, Karyn (2019) Aggressive Children With Mental Illness: A Conceptual Model of Family-Level Outcomes. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(3), 447–474.
- Straus, Murray & Gelles, Richard & Steinmetz, Suzanne (2006) *Behind closed doors: Violence in the American family*. (2nd edition) New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Tammekas, Tarja & Haaranen, Ari & Pietilä, Anna-Maija & Häggman-Laitila, Arja (2018) Perheen voimavarat ja tuen tarpeet lastenneuvolassa puolitoistavuotiaan lapsen laajoissa terveystarkastuksissa. *Tutkiva Hoitotyö*, 16(2), 29–37.
- Tippett, Neil & Wolke, Dieter (2015) Aggression between siblings: Associations with the home environment and peer bullying. *Aggressive Behavior*, 41(1), 14–24.
- *Tucker, Corinna & Finkelhor David & Turner, Heather & Shattuck, Anne (2013) Association of sibling aggression with child and adolescent mental health. *Pediatrics*, 132(1), 79–84.
- *Tucker, Corinna & Finkelhor, David & Turner, Heather & Shattuck, Anne (2014) Sibling and peer victimization in childhood and adolescence. *Child Abuse & Neglect*, 38(10), 1599–1606.
- THL (2019) *Mielenterveyden edistäminen*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen> Viitattu 25.1.2020.
- Valtatie, Heidi & Joronen, Katja & Lehtonen, Mika & Åstedt-Kurki, Päivi (2016) Poikien perheeseen liittyvät huolet ja ilonaiheet keskusteluissa Väestöliiton Poikien Puhelimessa. *Hoitotiede*, 28(3), 217–228.

Vornanen, Riitta (2006) Perhe – turvattomuutta vai turvaa? Liisa Hokkanen & Maritta Sauvola (toim.) Puhumattomat paikat – puheenvuoroja perheestä. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus. 119–141.

Wiehe, Vernon (1997) Sibling Abuse: Hidden Physical, Emotional, and Sexual Trauma. 2nd edition Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.

LIITE 1 – Taulukko aineistoartikkeleista

Taulukko 2. – Aineistoartikkelit

Kirjoittaja, julkaisuvuosi ja maa	Artikkelin otsikko	Tutkimusmenetelmä ja aineisto	Keskeisiä tuloksia
Bowes & Wolke & Joinson & Lereya & Lewis 2014 Englanti	Sibling Bullying and Risk of Depression, Anxiety, and Self-Harm: A Prospective Cohort Study	Kvantitatiivinen pitkittäistutkimus Kliininen haastattelu (<i>N</i> = 5715)	Sisarusten kiusaamat lapset joutuvat usein myös ikätovereidensa kiusaamaksi. Masennus ja itsensä vahingoittamisen riski kasvaa nuorena, jos sisarukset ovat kiusanneet lapsena usein. Perheissä, joissa esiintyy paljon sisarusten kiusaamista, on usein alhaisemmat sosiaaliset ja taloudelliset resurssit ja äidillä ollut raskauden aikainen masennus.
Coyle & Demaray & Malecki & Tennant & Klossing 2017 Yhdysvallat	The Associations Among Sibling and Peer-Bullying, Social Support and Internalizing Behaviors	Kvantitatiivinen Kyselylomake (<i>N</i> = 372)	Sisarusten kiusaaminen lisää kokijan ahdistusta, masennusta ja sosiaalista stressiä. Tyttöillä ikätovereiden tuki vähentää sisaruksen kiusaamisen seurauksia, kun taas pojilla samanlaista yhteyttä ei löydy. Lapsilla, jotka ovat sekä sisarten, että vertaisten väkivallan kokijoita, on kaikkein suurinta kärsimystä.
Gallagher & Updegraff & Padilla & McHale 2018 Yhdysvallat	Longitudinal Associations Between Sibling Relational Aggression and Adolescent Adjustment	Kvantitatiivinen pitkittäistutkimus Kotona sisarusparien haastattelu (<i>N</i> = 196)	Lapset, jotka ovat kokeneet enemmän sisarusväkivaltaa, ilmenee enemmän masennusoireita, riskialtista käyttäytymistä ja huonompaa itsetuntoa. Tyttöillä ilmenee masennusoireita, kun taas pojilla ei. Sisarusten suuri ikäero lisää masennusoireita ja näkyvät myös sisarpuolilla. Pojilla esiintyy enemmän riskialtista käyttäytymistä kuin tyttöillä.

<p>Mackey & Fromuth & Kelly 2010 Yhdysvallat</p>	<p>The Association of Sibling Relationship and Abuse With Later Psychological Adjustment</p>	<p>Kvantitatiivinen Toteutettiin pienissä 10–20 oppilaan ryhmissä (<i>N</i> = 144)</p>	<p>Henkisen tai fyysisen sisarusväkivallan kokeminen ei lisää ahdistusta tai masennusta. Ahdistus lisääntyy, jos tunnistaa itsensä henkisen väkivallan tekijäksi.</p>
<p>Mathis & Mueller 2015 Yhdysvallat</p>	<p>Childhood Sibling Aggression and Emotional Difficulties and Aggressive Behavior in Adulthood</p>	<p>Kvantitatiivinen Online kysely (<i>N</i> = 322)</p>	<p>Sisarusväkivalta lapsuudessa johtaa tunnevaikeuksiin ja aggressiivisuuteen aikuisuudessa. Sukupuolierot tai sisarussuhteen laatu eivät ole merkitseviä lapsuudessa koetun sisarusväkivallan ja aikuisuuden aggressiivisuuden yhteydessä.</p>
<p>Meyers 2014 Yhdysvallat</p>	<p>A call to child welfare: Protect children from sibling abuse</p>	<p>Kvalitatiivinen Avoin haastattelu (<i>N</i> = 19)</p>	<p>Vanhempien tuen puute lisää sisarusväkivallan kokijan tuskaa. Väkivaltaisen sisaruksen suosiminen tai asettaminen ”varavanhemman” rooliin, on erityisen haitallista väkivallan kokijalle. Sisaruksen väkivaltaiselle käytökselle on vaikea hakea apua perhedynamiikan takia.</p>
<p>Meyers 2016 Yhdysvallat</p>	<p>Trauma and Recovery: Factors Contributing to Resiliency of Survivors of Sibling Abuse</p>	<p>Kvalitatiivinen Avoin haastattelu (<i>N</i> = 19)</p>	<p>Haitallisilta sisarusväkivallan seurauksilta suojelevat tärkeät ihmissuhteet, harrastukset, terapia aikuisena, puolustusmekanismit sekä yhteydenpidon rajoittaminen tai välien katkaiseminen väkivaltaiseen sisarukseen.</p>

<p>Meyers 2017 Yhdysvallat</p>	<p>Lifting the veil: The lived experience of sibling abuse</p>	<p>Kvalitatiivinen Avoin haastattelu (N = 19)</p>	<p>Väkivalta johtaa syvään avuttomuuteen, pelkoon, ahdistukseen sekä vaikuttaa emotionaalisesti pitkälle aikavälillä. Joidenkin kokijoiden on vaikea muistaa väkivaltilanteita, mutta tunnekokemus on kuitenkin tallella. Jotkut sopeutuivat väkivaltaisen sisaruksen tarpeisiin, toiset välttelevät väkivallan tekijää tai taistelevat vastaan.</p>
<p>Sporer 2019 Yhdysvallat</p>	<p>Aggressive Children With Mental Illness: A Conceptual Model of Family-Level Outcomes</p>	<p>Kvalitatiivinen 4 perhettä, etnografinen haastattelu (N = 10)</p>	<p>Väkivaltainen lapsi vie lähes kaiken vanhempien huomion ja ajan. Normaali arki on vaikeaa ja perheen pelisäännöt rakentuvat väkivaltaisen sisaruksen mukaan. Vanhemmat kannustavat sisarusta ylläpitämään sosiaalisia suhteitaan. Väkivaltilanteet aiheuttavat kokijalle stressiä.</p>
<p>Tucker & Finkelhor & Turner & Shattuck 2013 Yhdysvallat</p>	<p>Association of Sibling Aggression With Child and Adolescent Mental Health</p>	<p>Kvantitatiivinen Kansallinen puhelinhaastattelu (N = 3599)</p>	<p>Kaikki väkivalta on kokijalle haitallista. Mitä useammin ja mitä useammanlaista väkivaltaa lapset kokevat, sen haitallisempaa se on. Ikätoverien väkivalta on haitallisempaa kuin sisarusväkivalta. Vahingoittavinta on, jos lapsi kokee samanaikaisesti sekä ikätovereidensa että sisarustensa tekemää väkivaltaa.</p>
<p>Tucker & Finkelhor & Turner & Shattuck 2014 Yhdysvallat</p>	<p>Sibling and peer victimization in childhood and adolescence</p>	<p>Kvantitatiivinen Kansallinen puhelinhaastattelu (N = 4059)</p>	<p>Lapset kokevat eniten sisarusväkivaltaa, kun taas nuoret kokevat enemmän ikätovereidensa tekemää väkivaltaa. Ikätoverien väkivalta on haitallisempaa kuin sisarusväkivalta. Sisarusväkivallan kokijat ovat usein myös ikätovereidensa väkivallan kohteita. Haitallisinta on, jos lapsi kokee sekä ikätovereidensa että sisarustensa taholta väkivaltaa.</p>

